

XALQ TA'LIMI

ISSN 2181-7839

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI XALQ TA'LIMI VAZIRLIGINING
ILMIY-METODIK JURNALI

Muassis:

O'zbekiston Respublikasi Xalq ta'limi vazirligi

PUBLIC EDUCATION

SCIENTIFIC-METHODICAL JOURNAL
MINISTRY OF PUBLIC EDUCATION OF THE
REPUBLIC OF UZBEKISTAN

2021

5-son
(maxsus)

Jurnal 1918-yil dekabr oyidan chiqa boshlagan
O'zMAA tomonidan 2013-yil 4-martda qaytadan ro'yxatga olinib, 0104-raqamli guvohnoma berilgan.

TOSHKENT

TAHRIRIYAT

- 4** Sog'lom turmush tarzi – farovon hayot asosi ekanligini targ'ib qilish dolzarb ijtimoiy-pedagogik muammo

TA'LIM VA TARBIYA NAZARIYASI

- T. Achilov 6** Pedagogik ta'lim innovatsion klaster yondashuvida o'zaro hamkorlikning didaktik imkoniyatlari
- A. Abdulaxatov 10** Kurash orqali talabalarga milliy va umuminsoniy qadriyatlarini singdirishning ilmiy-nazariy asoslari
- A. Tursunov 13** Tarbiyaviy ishlarni tashkil etishda chaqiriqqacha harbiy ta'lim o'qituvchilarining pedagogik imkoniyatlari
- A. Abdulaxatov, B. Muxtorov 16** Talaba-yoshlarda kurash sport turini tatbiq etish ma'naviy-axloqiy tarbiya vositasi sifatida
- A. Shadiyev 20** Bolalar va o'smirlar bilan o'tkaziladigan yengil atletika mashg'ulotlarining ilmiy-amaliy ahamiyati
- M. Shermatov 24** Umumiy o'rta ta'lim maktablari o'quv dasturida voleybol darsining ahamiyati
- J. Shukurllayev 28** Voleybol sport turi vositasida maktab o'quvchilarida jismoniy sifatlarni rivojlantirishda akmeologik yondashuvning didaktik imkoniyatlari
- J. Xudoyberganov 31** Ta'lim muassasalarida o'quvchilar jismoniy tarbiyasining amaliy ahamiyati

TA'LIM VA TARBIYA METODIKASI

- F. Nurmatov 34** Harakatli o'yinlar bola tarbiyasining asosiy usuli sifatida
- U. Zokirov 38** Umumiy o'rta ta'lim maktablarida jismoniy tarbiyada sinfdan tashqari ishlarni tashkil etishning shakllari
- A. Yusupbayeva 42** Maktabgacha yoshdagi bolalarning jismoniy rivojlanishida harakatli o'yinlarni tashkil etish usullari
- R. Atajanova 46** Ishchi daftarning boshlang'ich sinf o'quvchilari ijodiy qobiliyatini shakllantirishdagi o'rni
- B. Ko'kiyev 49** Yordamchi proyeksiyalash usulida pozitsion masalalarni yechishning metodik qulayligi

TA'LIM SIFATI: MAZMUN VA MOHIYAT

- S. Xabibullayev 53** Umumiy o'rta ta'lim maktablarida sport o'yinlari futbol bo'yicha musobaqalarni tashkil etishning ahamiyati
- J. Shukurllayev 57** Klaster yondashuv asosida voleybolchilarning jismoniy ko'rsatkichlarini rivojlantirish
- A. Sultonov 60** Belbog'li kurash qoidalarining xususiyatlari
- V. Karayev 63** Kompetensiyalarning innovatsion ta'lim klasteridagi ahamiyati
- D. Umaraliyeva 66** Sportchilarda dispanser nazoratini tashkil etishning xususiyatlari

MILLIY TA'LIM TEXNOLOGIYALARI

- I. Marasulova, N. Boymurotov 69** O'zbekiston me'moriy yodgorliklarida naqsh bezaklarining ahamiyati
- S. Sobirov 73** Talaba-yoshlarning mafkuraviy immunitetini mustahkamlash, ularda yuksak axloq, kasbga sadoqat kabi insoniy fazilatlarini shakllantirishda tasviriy san'atning o'rni

TA'LIM VA TARBIYA FIDOYILARI

- B. Baymetov 76** El sevgan ijodkor rassom, maktab yaratgan mehribon ustoz
- S. Ataxanova 80** Chizma geometriya va chizmachilik fanini o'qitishda zamonaviy yondashuvlar
- M. Achilova 84** Maktabgacha tarbiya yoshidagi bolalarning tasviriy faoliyatda ijodkorligini rivojlantirish
- E. Achilova 88** O'tkir Hoshimov asarlarida badiiy psixologizm muammosi

ILM, MA'RIFAT VA RAQAMLI TEXNOLOGIYALAR

- X. Muratov 92** Mustaqil ta'limni tashkil etish va boshqarishda elektron ta'lim resurslari hamda multimediali o'qitish vositalaridan foydalanishning dolzarbligi
- U. Zokirov 97** Oliy pedagogik ta'lim magistrilarida axborot-kommunikativ kompetentlikni rivojlantirish usullari
- Sh. Jo'rayev 101** Chaqiruvga qadar boshlang'ich tayyorgarlik fani o'qituvchilarining pedagogik qobiliyatlarini rivojlantirish

ТЕОРИЯ В ОБРАЗОВАНИИ

- T. Ачилов 105** Кластеризация методических задач учебной дисциплины "Физическая культура" в высшем образовании
- И. Чориев 109** Педагогическое проектирование кластерного подхода в системе повышения квалификации
- P. Маматкулов 112** Научно-теоретические основы развития физической культуры студентов высших учебных заведений кластерным методом
- B. Караев 115** Развитие профессиональной компетентности преподавателей школы на основе кластерного подхода

МЕТОДИКА ОБРАЗОВАНИЯ

- A. Султонов 118** Значение кластерного метода в развитии физической культуры детей школьного возраста
- T. Зуфаров 121** Методика развитие координационных способностей у детей младшего школьного возраста
- C. Хабибуллаев 126** Совершенствование педагогических механизмов обучения правилам спортивных игр на уроках физической культуры
- A. Жумаев 131** Методика специальной физической подготовки студентов по волейболу в соревновательном периоде методом кластера
- T. Зуфаров 135** Общепедагогические методы используемые на уроке физического воспитания в школе

ПОВЫШЕНИЯ КВАЛИФИКАЦИИ

- И. Чориев 139** Андрагогический подход к педагогическим проектированиям в системе переподготовки и повышения квалификации

SOG‘LOM TURMUSH TARZI – FAROVON HAYOT ASOSI EKANLIGINI TARG‘IB QILISH DOLZARB IJTIMOIY-PEDAGOGIK MUAMMO

Mamlakatimizda chuqur o‘zgarishlar, siyosiy va ijtimoiy-iqtisodiy hayotning barcha tomonlarini izchil isloh etish va liberallashtirish, jamiyatimizni demokratik yangilash va modernizatsiya qilish jarayonlari jadal sur‘atlar bilan rivojlanib bormoqda. Bunda kuchli fuqarolik jamiyatini shakllantirish yo‘lida belgilab olingan va izchil ravishda amalga oshirilayotgan ulkan vazifalar mustahkam zamin yaratmoqda.

Inson salomatligi bu – eng avvalo, uning ruhiy va fiziologik sifatlarini rivojlantirish, umrning maksimal davomiyligida maqbul darajadagi ishchanlik qobiliyati va ijtimoiy faolligini saqlab qolishdan iboratdir. Ko‘pgina olimlarning fikricha, inson organizmining funksional imkoniyatlari va uning tashqi muhitdan bo‘ladigan noxush omillarga barqarorligi butun umri davomida o‘zgarib turadi, negaki, salomatlikni saqlash, jo‘shqin jarayon bo‘lib, u yosh, jins, kasbiy faoliyat, yashash muhitiga bog‘liq holda yaxshilanib (salomatlik bo‘shashib yoki mustahkamlashib) boradi. Odam hayoti, sog‘lig‘i – eng katta ijtimoiy boylikdir. Bu oila, maktab va inson tarbiyasi, kamoloti bilan shug‘ullanuvchi maskanlar oldiga sog‘lom turmush tarzini shakllantirish masalasini ko‘ndalang qo‘yadi. Millat sog‘lig‘i ham tabiiy ravishda, sog‘lom turmush tarzi orqali hal etiladi.

Salomatlik – inson organizmining biologik, ruhiy, jismoniy holatlari va mehnat faoliyatining muvozanatlashgan birligidir. Sihat-salomatlik har bir kishi uchun baxt-saodatdir. Uning mehnat unumdorligi, mamlakatning iqtisodiy qudratini, xalq farovonligini rivojlantirishning zarur shartidir. Umumxalq mulki bo‘lmish sihat-salomatlikka nisbatan ongli va mas‘uliyat bilan yondashish jamiyat va uning barcha a‘zolarining turmush, axloq normasi bo‘lmog‘i lozim.

Sog‘lom turmush tarzini targ‘ib qilish har xil yo‘nalishlarda olib borilishi lozim. Bu bir tomondan, o‘quvchi-yoshlarga va kattalarga sog‘lom turmushga oid ma‘lum bir tibbiyot va gigienik bilimlarni berishga, ularga sog‘lom turmush tarzi organizm rivojiga qanday ta‘sir etishi haqidagi tasavvurlarning uyg‘onishiga qaratilgan bo‘lsa, ikkinchi tomondan, ta‘lim-tarbiyada gigienik qoidalarga amal qilishga, o‘zini va yon atrofdagilarni sog‘lig‘ini asrashni kundalik odatga aylantirish ko‘nikmalarini shakllantirishga bog‘liqdir. Bu borada sog‘lom turmush tarzi ommaviy axborot vositalarida, barcha ta‘lim-tarbiya muassasalari bilan hamjihatlikda maktab, litsey, kollej va oliy ta‘lim muassasalarida keng targ‘ib qilinmog‘i zarur.

Sog‘lom turmush tarzi – bu insonning salomatligi xavfsizligani ta‘minlashga xizmat qiluvchi ko‘nikmalarga ega bo‘lish asosida hayotiy faoliyatni yo‘lga qo‘yish hamda salomatligining yuqori darajada bo‘lishiga erishishni ta‘minlovchi ijtimoiy hodisadir. Sog‘lom turmush tarzi – inson turmush sharoitlarini faol o‘zlashtirish usuli bo‘lib, kun tartibiga rioya qilish, faol harakat asosida organizmni chiniqtirish, sport bilan shug‘ullanish, to‘la va sifatli ovqatlanish, ovqatlanishning gigiyenik qoidalariga rioya qilish, muloqot va ekologik madaniyatga erishish, umuminsoniy va milliy qadriyatlar asosida manaviy tarbiya olish, zararli odatlardan o‘zini tuta bilish demaqqdir.

Yangi jamiyatning zamonaviy tarbiya konsepsiyasi inson shaxsini, ya'ni, barkamol, yetuk, qo'yilgan maqsadga erkin va o'z kuchi bilan erisha oladigan yoshlarni shakllantirishga qaratilgan. Bu bir tomondan, shaxsning har tomonlama gormonik rivojlanishini, ikkinchi tomondan, uning butun rivojlanishi jarayonida ruhiy, jismoniy, ma'naviy sog'lom o'sishini ta'minlashni o'z ichiga oladi. Inson hayoti, sog'lig'i eng katta ijtimoiy boylikdir. Bu oila, maktab va inson tarbiyasi, kamoloti bilan shug'ullanuvchi maskanlar oldiga sog'lom turmush tarzini shakllantirish masalasini ko'ndalang qo'yadi. Millat sog'ligi ham tabiiy ravishda, sog'lom turmush tarzi orqali hal etiladi.

Yosh avlodning sog'lig'iga ta'sir qiluvchi asosiy omillarni bilishni, o'quvchi-yoshlarda sog'lom turmush tarzining shakllantirishning metodologik, psixologik, pedagogik, tibbiy va gigiyenik asoslarini yaratishni taqozo etadi. Har bir o'quvchi-yosh "salomatlik" tushunchasi; salomatlik omillari; salomatlikni saqlashda organizmning himoyalaniishi to'g'risida bilimlarga ega bo'lishi kerak. Turmush tarzining o'zi inson yashashi uchun zarur bo'lgan turmush sharoitlarini o'zlashtirishi demak.

Har bir shaxsning turmush tarzi kun sayin ro'y berayoggan voqea-hodisa va turli o'zgarishlarning ta'siri ostida shakllanmoqda. O'zaro munosabatlarning o'zgarayotgani o'quvchilar ruhiyatiga ta'sir etmoqda. Natijada, ularda o'z taqdiri, oilasi, jamoasi uchun zarur bo'lgan aqliy, hissiy va erkiga oid xatti-harakatlar tanlash mas'uliyatini oshirmoqda. Ular natijasida yuzaga keladigan asab kasalliklarining oldini olish zarur. Buning uchun esa eng avvalo, shaxsiy va ijtimoiy miqyosda sog'lom turmushni tashkil etish talab etiladi va sog'lom turmush tarzini shakllantirishning asosiy yo'nalishlari va amalga oshirish yo'llarini bilishi kerak.

Jismoniy mashqlarni bajarish natijasida organizmning himoya vositalari yaxshi rivojlanadi. Bolalik, o'smirlilik davridan boshlangan chiniqish mashg'ulotlari, ayniqsa, foydalidir. Har bir kishida mustahkam rejimga amal qilish odatini tarbiyalash zarur. Badantariya bilan shug'ullanishni, toza havoda sayr qilish, sport o'yinlarida ishtirok etish, uzoq umr ko'rish va salomatlikni ta'minlovchi omillardandir. Har bir shaxs muntazam ravishda muayyan darajada jismoniy qobiliyatga mos keluvchi jismoniy harakatlarni bajarishga odatlanishi lozim.

O'qituvchi ta'lim jarayonida turmush tarzining salomatlikni saqlash va mustahkamlashda tutgan o'rni; inson umrini davrlarga bo'lish; bolalarning o'sish va rivojlanish qonuniyatlari, jismoniy holatini aniqlash; bolalik davrida uchraydigan anatomik va fiziologik nuqsonlarni to'g'ri holatga keltirish; to'g'ri qaddi-qomatning gigiyenik asosi; bola va o'smirlarda uchraydigan qomatning buzilish turlari, sabablari va uni tuzatish usullari; jismoniy tarbiyaning gigiyenik asoslari; organizmni mustahkamlash va chiniqitish uchun tabiatning tabiiy kuchlaridan – quyosh, havo va suvdan foydalanish; insonning sog'lom turmush kechirishida jismoniy tarbiyaning ahamiyati, masalalariga alohida ahamiyat bermog'i va o'quvchilarda shu tushunchalarni shakllantirmog'i zarur.

Xulosa qilib aytganda, jamiyatimizda inson salomatligi, jismoniy barkamolligi, sog'lom turmush tarzi madaniyatiga egaligi o'ta muhim ijtimoiy qadriyat hisoblanadi. Millat salomatligini ta'minlash, xalq genofondini bekamu-ko'st saqlash sog'lom turmush tarzi tufayligina yetarlicha ijobiy tarzda hal etiladi. Bu esa, jamiyatning barcha ijtimoiy institutlari; oila, ta'lim-tarbiya maskanlari, mahalla hamda mustaqil ta'lim oldiga jamiyatimiz fuqarolariga sog'lom turmush tarzi mazmuni va mohiyatini anglatish, yoshlarni sergak va bilimdon, barkamol shaxs qilib tarbiyalash masalasi dolzarb bo'lib qolmoqda.

Svetlana ATAXANOVA,

Chirchiq davlat pedagogika instituti, “Tasviriy san’at” kafedrası o‘qituvchisi

CHIZMA GEOMETRIYA VA CHIZMACHILIK FANINI O‘QITISHDA ZAMONAVIY YONDASHUVLAR

Annotatsiya

Ushbu maqolada “Chizma geometriya va chizmachilik” fani bo‘yicha talabalarga mashg‘ulotlarni o‘tuvchi o‘qituvchilarning kasb mas‘uliyatlari, imkoniyatlari va majburiyatlari haqida, shuningdek, zamon talabidan kelib chiqqan holda, “Chizma geometriya va chizmachilik” fanini o‘qitishda o‘qituvchilarning hozirgi shiddat bilan rivojlanayotgan vaziyatga moslashuv uchun zarur bo‘lgan tadbirlar haqida fikrlar yoritilgan.

Kalit so‘zlar. Chizma geometriya, chizmachilik, o‘qituvchi, pedagogika, kompyuter grafikasi, kompetentlik, zamonaviylik, kasbiy mahorat.

В данной статье освещаются размышления о профессиональных обязанностях, возможностях и ответственности педагогов, проходящих обучение у студентов по дисциплине “Начертательная геометрия и черчение”, а также о мероприятиях, необходимых для адаптации педагогов к текущей динамично развивающейся ситуации в преподавании дисциплины “Начертательная геометрия и черчение”, исходя из требований времени.

Ключевые слова. Начертательная геометрия, черчение, преподаватель, педагогика, компьютерная графика, компетентность, современность, профессиональное мастерство.

This article highlights reflections on the professional duties, opportunities and responsibilities of teachers studying with students in the discipline “Descriptive geometry and drawing”, as well as on the activities necessary to adapt teachers to the current dynamically developing situation in teaching the discipline “Descriptive geometry and drawing”, based on the requirements of the time.

Key words. Descriptive geometry, drawing, teacher, pedagogy, computer graphics, competence, modernity, professional skills.

Oliy ta‘lim muassasalarida “Chizma geometriya va chizmachilik” fanini o‘qitishdagi yuqori sifatga erishishning muhim sharti, bu o‘qituvchining pedagogik va kasbiy mahorati hisoblanadi.

Hozirgi zamon ta‘lim tizimida faoliyat yuritayotgan o‘qituvchiga qanday talablar qo‘yiladi. Hozirgi vaqtgacha pedagogikaga oid ko‘pchilik muammolar tadqiqot mavzusi bo‘lmagan va pedagogik jamoatchilik tomonidan muhokama etilmagan. Pedagogning mutaxassis sifatida, kasbiy tayyorgarligi haqidagi zamonaviy tasavvurlar, uning kompetentligi bilan bog‘liqdir.

Kasbiy jihatdan kompetentga ega o‘qituvchi sifatida, psixologik - pedagogik va kasbiy bilimlarga ega bo‘lgan va o‘zining kasbiy pedagogik faoliyatini yuqori darajada amalga oshiruvchi, innovatsiyalarga beriluvchan, ham ilmiy, ham muhandislik o‘zgaruvchan kasbiy muhitga tezda moslasha olish qobiliyatiga ega bo‘lgan shaxslarni atash mumkin bo‘ladi.

Boshqacha aytganda, “Chizma geometriya va chizmachilik” fani o‘qituvchisi, birinchi navbatda, muhandis bo‘lishi va tug‘ma pedagogik qobiliyatiga ega bo‘lish bilan birga novator ham bo‘lmog‘i kerak.

Amaliy va psixologik – pedagogik tadqiqotlar tahlili shunday xulosalarni chiqa-

---

rishga imkon beradiki, o'qituvchilarning ko'pchiligi kasbiy – pedagogik mahoratning nima ekanligi va unga erishishning yo'llari haqida tasavvurga ega emaslar. Ularning aksariyati qoliplangan, ya'ni bir xil andazada, talabalarga doimo bir xilda bo'lgan o'qitish tizimida ta'sir etishni afzal ko'rmoqdalar.

“Chizma geometriya chizmachilik” fani bo'yicha o'qitadigan boshlovchi o'qituvchilar uchun psixologik va pedagogik bilimlarning zaruriyati to'g'risida ko'p gapirilmogda va yozilmogda, lekin ko'pincha o'qituvchidagi psixologik va pedagogik bilimlarning yetarli emasligi kuzatilmogda. Shunday qilib, o'qituvchilik faoliyatini pedagogik yo'nalishga ega bo'lmagan shaxs tomonidan amalga oshirilmogda. Shuni ta'kidlash lozimki, o'qitishda talabalarning psixologik xususiyatlarini, o'quv jarayoni psixologik va didaktik qonuniyatlarni hisobga olishni taqozo etadi, lekin bular texnikaviy yo'nalishdagi mutaxassis uchun pedagogik nuqtayi nazardan yetarli darajada shakllanmagan.

Boshlovchi o'qituvchilardagi bunday kamchilikni bartaraf etish uchun, ularni faol shakldagi malaka oshirishga jalb qilinmog'i lozim, shuningdek ularni eng tajribali o'qituvchilarga birlashtirish lozim. Bunda boshlovchi o'qituvchilar shaxsiy tayyorgarlik jarayonida, tajribali hamkasblarining mashg'ulotlariga qatnashib, ularning tajribasini olsin.

Bundan tashqari ular tajribali o'qituvchilardan maslahatlar olish jarayonida, o'quv fanini chuqur o'zlashtira boradilar, mashg'ulotni o'tishga tayyorlanadilar va o'tkazadilar, bu mashg'ulotlarning o'tilish uslubi kafedra yig'ilishida muhokama etiladi. Boshlovchi o'qituvchilarga o'quv fanining 12 -16 soati hajmida, ma'lum bir mavzudagi ham ma'ruza, ham amaliy mashg'ulotlarni tayyorlashni topshirish kerak. Boshlovchi o'qituvchi tomonidan mavzu bo'yicha 2-3 ta ma'ruza va 4-5 ta amaliy mashg'ulotlarni o'tish maqsadga muvofiq bo'ladi. Mashg'ulotlarning barcha kompleksini tayyorlashda, boshlovchi o'qituvchi mavzuning o'quv fanidagi o'rnini va undagi mashg'ulotlarning bir-biri bilan o'zaro bog'liqligini tushunib yetadi. U bu mashg'ulotlar uchun o'quv-uslubiy adabiyot va hujjatlarni tayyorlay oladi va kafedrada shu mavzuning o'qitilish uslubini anglab yetadi va mavjud bo'lgan o'qitish vositalarini tahlil qila oladi.

O'qituvchi – yo'riqchi (uslubchi), kafedra mudiri yoki uslubiy hay'at kengashi tomonidan, boshlovchi o'qituvchi tayyorlagan ishlanmalarning muhokamasi, ishlanmalardagi aniqlangan kamchiliklarini ko'rishga va ularni bartaraf etishga hamda o'qituvchining mashg'ulotni o'tishga tayyorgarlik darajasini baholashga yordam beradi.

Talabalar bilan auditoriya mashg'ulotlarini o'tkazishdan oldin, bu mashg'ulotlarning hech bo'lmaganda, bir qismini o'tib berish maqsadga muvofiqdir. Mashg'ulotlar kompleksini birinchi marta o'tilganda, har bir mashg'ulotni sinchiklab muhokama qiluvchi o'qituvchi – yo'riqchining ishtiroki maqsadga muvofiqdir. Birinchi marotaba urinish muvaffaqiyatli bo'lganda va uncha ko'p bo'lmagan kamchiliklar aniqlanganda, ikkinchi marta mashg'ulotni mustaqil o'tkazishni, o'qituvchi – yo'riqchining ishtirokisiz, boshlovchi o'qituvchining o'ziga topshirish kerak, bu o'qituvchiga o'zining xatolarini anglab yetishga va ularni tuzatishga imkon beradi. Bizning fikrimizcha, uchinchi bor mashg'ulotni o'tishda, kafedradagi boshqa tajribali o'qituvchilarning ishtiroki bo'lishi kerak. Bu esa mashg'ulotni muhokama qilishda tug'ilgan turli xil fikrlarni inobatga olishning imkonini beradi va bunda uslubiy tajribaning barcha qirralari namoyon bo'ladi. Bunday tajriba boshlovchi o'qituvchining o'ziga ishonchini orttiradi, kafedra esa o'qituvchining mashg'ulotni sifatli o'tganiga ishonch hosil qiladi va o'qituvchiga nimalarda aniq yordam berishni tashkil qilish mumkin bo'ladi.

O'qituvchi kasbiy mahoratining rivojlanishi va uning tegishli yuqori darajasiga erishish uchun, uning mustaqil o'z ustida samarali ishlashi, ya'ni bilimini orttirishi,

ilg'or pedagogik tajribalarni o'rganish bo'yicha uslubiy ishlar muhim ahamiyatga ega-dir. Bunday tadbirlar sistematik ravishda doimiy davomiylikda bo'lib turishi maqsadga muvofiqdir. Ma'ruza mavzusining kontekstida G. Selening quyidagi fikri juda muhimdir: “Imkoni yetmaydigan muammolarni hal qilish uchun ortiqcha darajada urinish kerak emas. Har bir insonga xos o'zining yuqori cho'qqisi bo'ladi. Birovlar uchun bu cho'qqi maksimum darajada bo'lsa, boshqalar uchun esa inson imkoniyatining minimum darajasida bo'lishi mumkin.

Ammo, inson o'zining tug'ma qobiliyati doirasida yuqori mahoratga intilmog'i kerak. Mukammallikka intilish kerak emas, unga yetib bo'lmaydi. Uni o'ziga maqsad qilish, oldindan ortiqcha stressga yo'liqish va muvaffaqiyatsizlikka yuz tutmoqni anglatadi. Yuqori mahoratga erishish – juda yaxshi maqsaddir, shu bilan birga u yaqin odamlarning hurmati, olqishi hattoki muhabbatini olib keladi”.

Sanoat va ishlab chiqarishning zamonaviy axborotlashuvida, loyiha – konstruktorlik hujjatlarini bajarish jarayonidagi texnologik usullar keskin darajada o'zgardi. Chizmalarni qo'lda bajarish texnologiyalari yanada ilg'orroq bo'lgan avtomatlashtirilganlari bilan tezlikda almashmoqda. Shunga qaramay, bo'lajak o'qituvchi va muhandis tasvirlarni bajarishning nazariy asoslarini va fazoviy obyektlarni grafik jihatdan taqdim etish usullarini, hayat (konstruktorlik hujjatlarning yagona tizimi)ga tegishli me'yoriy hujjatlarni – standartlarni, loyiha – konstruktorlik hujjatlarini ishlab chiqish, bajarish, rasmiylashtirish va o'qishni bilishi kerak. Mashg'ulotlarda talabarga bo'lajak mutaxassislikka oid bilim berish lozim.

Shuni alohida ta'kidlash joizki, “Chizma geometriya va chizmachilik” fani bo'yicha zamonaviy o'qituvchi, kompyuter grafikasiga (kompyuter chizmachiligiga) bevosita aloqador bo'lgan avtomatlashtirilgan loyihalash tizimining (AVTOLOT) u yoki bu dasturini yaxshi o'zlashtirgan bo'lishi maqsadga muvofiqdir. Bunday dasturlarga AutoCAD, AutoCAD INVENTOR, КОМПАС 3D, 3D Studio MAX va boshqalarni kiritish mumkin.

Biz talabalarning grafik jihatdan madaniyati va uning shakllanishi to'g'risida ko'p gapiramiz, lekin shuni esga olish joizki, o'qituvchining grafik jihatdan madaniyati va grafik jihatdan bilimdonligi deganda shu tushunchalarning o'qituvchi tomonidan yuqori darajadagi o'zlashtirilganligi nazarda tutiladi.

“Chizma geometriya va muhandislik grafikasi” fani o'qituvchilari uchun yana bir alohida jihat shundan iboratki, bu ulardagi yaxshi rivojlangan fazoviy tasavvur etish qobiliyatining mavjudligidadir. Bu jihat o'qituvchining kasbiy jihatdan yaroqliligi va uning muvaffaqiyatli ishlashi uchun zarur bo'lgan omillardan biridir.

O'qituvchining faoliyatini baholash, bizningcha, quyidagi uchta yo'nalish bo'yicha amalga oshiriladi:

- mashg'ulotni o'tishning tashkiliy – uslubiy nuqtayi nazari bo'yicha;
- kommunikativ madaniyatning rivojlanish darajasi bo'yicha;
- o'qituvchining faoliyatini axloqiy tomondan samarali ta'minlovchi kasbiy jihatdan muhim o'rin tutgan xususiyatining mavjudligi va uning o'rganuvchilar bilan o'zaro munosabatlari bo'yicha.

O'qituvchi ishining sifati, uning tomonidan o'tkazilgan ochiq mashg'ulotlarga jamoa bo'lib kirish natijalari va ularning kafedra kengashidagi muhokamalari bo'yicha, hamda pedagogning ilmiy – tadqiqot ishlarining tahlili bo'yicha baholanishi lozim. O'qituvchi faoliyatining bahosini chiqarish, kafedra mudiri va o'qituvchi bilan birga ishlaydigan hamkasblar guruhi tomonidan amalga oshirilmog'i kerak. Bunday vaziyatda, tashqi ekspertizaning qatnashuvi ham zarurdir.

Shunday qilib, “Chizma geometriya va muhandislik grafikasi” kafedrasida o‘qituvchilari tarkibini tayyorlash darajasi holati, qat’iy ravishda, ularning pedagogik mahoratini oshirish ishidagi yangi yondashuvlarni talab qiladi. Yangi yondashuvlar haqida gapira turib, shuni ta’kidlash joizki, bunda hamma vaqt ham hali hech kim tomonidan sinab ko‘rilmagan yangilikni joriy etib bo‘lmaydi. Muammoni hal qilishni, avvallari o‘zini yaxshi tomonidan ko‘rsatgan va keyinchalik unutilgan uslubiy ishlar shaklida ko‘rish mumkin. Faqat oldingilarni yaxshi o‘rganish bilan, hozirgi shakllangan muammoning sabablari haqida mulohaza yuritish va nihoyat, “Chizma geometriya va muhandislik grafikasi” fani o‘qituvchilarini tayyorlashning eng maqbul va eng munosib yo‘lini topish bo‘yicha chora-tadbirlarni qabul qilish mumkin bo‘ladi.

Xulosa o‘rnida shularni ta’kidlab o‘tish joizki, talabalarni o‘qitishda ma’lum bir qabul qilingan qat’iy andazaning bo‘lishi mumkin emas. Turli toifadagi o‘qituvchilarda bo‘lgan o‘qitish usullari turli xil natija berishi ehtimoldan holi emas. O‘qituvchining esa muammolari juda ko‘p, eng muhimi shundaki, u talabalarga o‘zining yordamini ayamasligi va ularning mehrini va ishonchini qozonishi shart deb qaraladigan nuqtayi nazar muhimdir. Yanada muhimrog‘i esa, zamonaviy o‘qituvchi zamon talabiga mos holda, doimiy ravishda, to‘xtovsiz o‘zining ustida ishlashi, bilimni oshirib va boyitib borishi maqsadga muvofiqdir.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. O‘rinbayevna A. S., Mukhamatsultonovna M. I., Sergeevich P. D. (2020). *Psychological and pedagogical problems of spatial thinking development in drawing lessons. European Journal of Research and Reflection in Educational Sciences*, 8 (1) Part II, 1-5.

2. O‘rinbayevna A. S. (2020). *Descriptive geometry and modern possibilities in the process of studying it. European Journal of Research and Reflection in Educational Sciences*, 8 (11), Pp.90-94.

3. Eraliyevich S. X., Orinbayevna A. S., Shavkatovich X. R. (2020). *The importance of exhibitions and competitions in organizing fine art clubs in schools. Journal of Critical Reviews*, 7 (15), Pp.2519-2523.

4. Атаханова С. О. (2020). “Chizma geometriya va muhandislik grafikasi” fanini o‘qitishda modul-kredit tizimining imkoniyatlari. *Academic Research in Educational Sciences*, 1 (3), Pp.1022-1034.

5. Atakhanova Svetlana Ornbayevna, Chubarova Galina Andreevna (2020) *Improving the quality of teaching draft geometry in universities. European Journal of Research and Reflection in Educational Sciences*, 8 (12), Part III, 148-151.

6. Атаханова С.О., Чубарова Г.А. (2020). *Повышение качества преподавания начертательной геометрии в вузах. Maktab va hayot №2, С. 22-23.*

Bosh muharrir:

Mahmudov Sarvar Yuldashevich

Bosh muharrir o'rinbosari v.v.b:

Umaraliyeva Muhayyo Abdugaparovna

Mas'ul kotib:

Suyarova Lutfiya Muhiddinovna

Bosh dizayner – badiiy muharrir:

Mamasoliyev Akbarali Hamzayevich

Tahrir hay'ati:

Sherzod SHERMATOV, Risboy JO'RAYEV, Komiljon MUQIMOV, Ulug'bek INOYATOV, G'ayrat SHOUMAROV, Maqsudjon YULDASHEV, Oynisa MUSURMONOVA, Lola MO'MINOVA, Dilyara SHARIPOVA, Barno ABDULLAYEVA, Rohatoy SAFAROVA, Xolboy IBRAGIMOV, Ravil IS'YANOV, Mirodiljon BARATOV, Sharibboy ERGASHEV. Yashin ISMANDIYAROV, Muhabbat MIRSALIYEVA, Bahodir MA'MUROV, Shukurullo MARDONOV, Ulfat MAHKAMOV.

Jamoatchilik kengashi:

Dilshod KENJAYEV, Sobitxon TURG'UNOV, Nargiza RAXMANKULOVA, Abduhalim MAHMUDOV, Kamola RISKULOVA, Feruza QODIROVA, Islom ZOKIROV, Ravshan ABDUXAIROV.

Jurnalning ushbu sonini nashrga tayyorlashda tahririyat hamda mualliflar bilan bevosita ishlagan shuningdek, maqolalarni tahrir qilish ishlarida ekspert – retsenzent sifatida faoliyat ko'rsatgan Chirchiq davlat pedagogika instituti, “Sport va chaqiriqqacha harbiy ta'lim” fakulteti dekani Telman Sa'dullayevich Achilovga minnaddorchilik bildiramiz.

Tahririyat manzili:

Toshkent shahar Shayhontoxur tumani Navoiy ko'chasi, 30-uy.

E-mail: xalq_talimi@xtv.uz Tel: (0 371) 231-16-51, Faks: 231-16-52

Jurnalga yuborilgan maqolalarga javob qaytarilmaydi, jurnalda e'lon qilingan maqolalardan olingan matnlar “Xalq ta'limi” ilmiy-metodik jurnalidan olindi, deb ko'rsatilishi shart.

Jurnal 2015-yil 20-martdagi 214/2-sonli qarori bilan OAK ilmiy nashrlari ro'yxatiga kiritilgan.

“TAFAKKUR NASHRIYOTI” MCHJ bosmaxonasida chop etildi.

Toshkent shahri, Shayhontoxur tumani, Navoiy ko'chasi, 30-uy

Bosishga ruxsat etildi: __.__.____-y. Qog'oz bichimi 70x100 1/16. Ofset bosma usuli.

Shartli b.t. 12,0. Adadi ____ nusxa. – buyurtma.

Bahosi kelishilgan narxda.

Ushbu songa mas'ul – Qarshiboyeva Hilola Murtazayevna

© “Xalq ta'limi” jurnali, 2021.